

Написане лишається

ВОЛОДИМИР ТА РОЗАЛІЯ ВИННИЧЕНКИ: РОДИННЕ ЛИСТУВАННЯ (1921–1949 РОКИ)¹

1924 рік

№ 97

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрьотштедт – Рауен]

З дороги¹. 9–III–24

Дитиночко, переглянув я в вагоні оповістки в “Lok[ale] Anz[eigen]”² і сум мене взяв: ціни на вілли дуже низькі! В Zehl[endorf’i] – Mitte можна купити за 30-35 т[исяч] вілли в 5 кімн[ат] з комфортом. В Potsdam вілла в 11 кімнат за 35 т[исяч] і т. д. Отже, нам не можна рахувати більше як на 20 т[исяч], а то й менше. Я гадаю, що треба зараз же зробити оповістку, що через спішний від’їзд і хворобу – spotteillig³ продається за 20 т[исяч] [нрзб.]. Хай робить оповістку Mös[er]. Хай на свій кошт. Не схоче – на наш. Пропозицій продати багато. Але багато й бажаючих купити. Я боюсь, що ми нічого не висидимо і ціни ще більше впадуть. А жити в Rauen’i ми все одно не можемо. Хай у нас лишиться всього 3 т[исячі] доларів чистих і то буде добре. Отже, можна й нижче 20-ти віддавати, але не нижче 16-ти. Сонечко сяє і все буде добре. Правда, моя єдина, хороша. Цілую твої дорогі очи.

B.

[Збоку дописано:] Mös[er]у поясни, що ціну знижуємо через мою хворобу.

[Над текстом першої сторінки в перевернутому вигляді дописано:] Це нічого, що тепер буде оповістка. Чим ризикуємо? Як не куплять тепер, потім, як зазеленіє, можна дати другу.

[Листівка адресована: Frau D-r R. Wynnytschenko Rauen (Mark) b/ Fürstenwalde, Spree].

№ 98

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрьотштедт – Рауен]

Frötst[ät]. 9–III–24. 4 г[одина] дня.

Чи добре мені, чи погано, але, коли я в розлуці з тобою, мене раз у раз (перші дні особливо) бере такий сум за тобою, що хоч бери та їдь додому. А тут ще, як звичайно тепер у Німеччині, трапилась неприємна несподіванка: від Frötst[ät]’у до Friedrichroda нема ні одного потягу аж до 8 год[ин] вечора, – неділя. Отже, 5 годин треба якось перебути. Пішов у один бік – маленьке село; у другий – таке саме. Зайшов у корчомку, взяв пива та й розмовляю з тобою. Шинкар з родиною в мовчазній селянській задумі п’ють каву з кухеном¹ (неділя!) За півгодини, що сижу промовили слів з десять.

Вранці з дороги послав тобі картку про продаж хутора. Продавай, дитинко, (коли купуватимуть) не ганяючись за великою ціною. Як можна тепер продати за 20-17 тис[яч], продавай. Аби нам лишилось 3 т[исячі] дол[арів]. Хочу, щоб ти спочинула, одяглась, пожила з приємністю хоч пару місяців. Неодмінно зроби оповістку на неділю в “Lok[ale] Anz[eigen]”. Це нічого, що ще не зелено. Я гадаю,

¹Продовження. Початок див.: Слово і Час. – 2015. – №№ 1-7.

що головна причина того, що не купують, що ми хочемо за-дорого для Рауен'а. Я вже писав тобі, що є оповістки, що за 20-30 тис[яч] можна купити під самим Берліном віллу в 5-6 кімнат з усім комфортом. Ми, мабуть, прогавили час, можна було взяти 25. А тепер треба брати менше. Та то нічого. Аби хоч 2 т[исячі] дол[арів] мати чистих і то добре. Аби років два можна було забезпечити. А там прийде щось нове. Та щоб уже можна було почувати себе вільнішими, незалежними від ріжних хуторів.

Щодо Леночки, то коли ти з нею ще не балакала й не “виясняла”, то й не треба нічого ні говорити, ні виясняти. А надто не треба ні сердитись, ні ображатись. Коли ми для неї не такі цінні й цікаві, щоб вона покинула цікавіших для неї ради нас людей, то за що ж, власне, на неї сердитись? Коли сердитись, то хіба що на нас самих, що не можемо бути такими цінними. Коли ж вона не прийшла через те, що чомусь не могла, то знов-таки сердитись і ображатись не треба.

Шкода, що пізно приходять ненові вже для нас думки! Шкода, що ми ще не обчистили себе від звичайного.

От я вже радий, що я не розсердився і не розлютився, довідавшись, що нема потягу й треба сидіти 5 годин на маленькій порожній станції. Подумаєш, яка заслуга! Хоч, правда, і втомлений я дуже, і голова болить, і їсти нема чого.

Шкода, що в нас ще не виробилась дисципліна, звичка теоретичні висновки й постанови переводити в життя зараз же, постійно, не забуваючи. А пора вже нам бути ошадними, пора бути вищими за дрібні прикrostі, брати їх більш юмористично, ніж сердито. I Fr[au] Отто, і Леночкина неухажливість, і ще якісь факти останніх днів, до яких ми ставилися сердито, гнівно, “расточительно”, всі вони дуже добре могли б задовольнитися сміхом з нашого боку.

І вічно нам щось заважає здійснити наші філософські постанови, вічно здається: от оцю справу, цю прикрість перебудемо, цієї цілі досягнемо і тоді вже, вільні й мудрі, зможемо почати нашу акцію. А це, очевидно, неправильно. Треба, щоб ніколи й ніщо не заважало, ніякі справи, цілі, прикrostі, втома і навіть хвороби. Бо якраз же для боротьби з цими прикrostями й “втомами”, для зменшення їхньої шкідливої дії на нас ми й прийшли до наших хороших висновків! Отже, щохвилини й на кожному місці, з усякими цілями й без усяких цілів це повинно бути в нас. Правда, дитинко? Я, наприклад, щиро й глибоко переконаний, що ти маєш такий молодий і свіжий для своїх літ вигляд через те, що ти з природи й з переконання духовно хороша: добра, чула, не злопам'ятна, великодушна. Отрута гніву, злості, ненависти, задрості й т. п. не проходить глибоко в твій організм. Твоя хорошість і духовно, і фізично охороняє тебе. І коли ти цей гігієнічно-косметичний засіб будеш ще свідомо, практично вживати, підтримувати, культивувати, – ти матимеш у руках найвірніший секрет краси й молодости. Чуєш?

На жаль, про себе я цього сказати не можу. Моя вибуховість дуже мені перешкожає. Але, коли б ти мені помагала, я б краще справлявся з своїми перешкодами.

З потягу найшла маса пасажирів у залу (Я вже перейшов на вокзал і вечеряю).

Дітонько, не забудь написати Отто про гіпотeku. Я боюсь, що через неї при продажу вийдуть труднощі. Спитай про це у Mösche'a.

І про паси нагадай поліції.

От уже й п'ять моїх годин чекання доходять до кінця. Голова болить, втома страшенна, так би й ліг на стільцях. Ну, та вже буду спочивать.

“Гріх” перечитав у вагоні². Особливих помилок не знайшов.

Ну, хай тобі буде ясно й легко!

V.

[Листівка написана на двох картках, адресована як попередня].

№ 99

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

10–III–24

Ну, голубонько, дозволь тобі зробити докладний відчит.

Сьогодні оглянув мене лікар, прописав різні річи виробляти, але я бачу, що все це дурниці. Коли б не така ситуація, що я мушу мати собі розв'язаними руки, коли мені то треба буде, то я сказав би, що не варт було сюди їхати. Це не значить, що санаторія погана. І не зовсім “крамниця”. Але... всі вони, ці санаторії, на 75 % – крамниці. І всі вони потрібні тільки тим, хто поза собою шукає собі помочи. Вона (санаторія) – прилична; кімната в мене – ясна (на південь), чиста, мила, хоч і невеличка. Тепло. Гості... не цікаві. Ні одної не то що гарненького, але цікавого жіночого обличчя. (Мужського також). Майже всі кімнати зайняті й за столом сиділа маса народу. (Стіл – спільний). Лікар – не молодий, невеличкий, стрижене сиве волосся, м'ясистий ніс і тонкі губи. Робить вражіння не дуже вдумчивого і не дуже заклопотаного хворобами пацієнтів, але прилично-уважного. В середу має бути перше гіпн[отичне] Sitzung¹. Хто його зна, як воно пройде й що воно дасть, але я все більш і більш схильюсь до нашого висновку: в нас самих – наше здоров'я. Він хоче мені робити різні місцеві маніпуляції з малюною² й навіть відповідні вштрикнення. Нехай робить. Я не вірю, що це допоможе, але хай собі. Одначе одна сторона дуже погана: годують кепсько. Цілий день сьогодні – почуваю себе напівголодним. Куди цій санаторії до Рауена! Ніякого порівняння!

З огляду на все, я рішив пробити тут не більше двох тижнів. (За 10 день уперед уже взяли з мене, так що раніше вже ніяк не виїду). А потім приїду в Рауен і самі візьмемось за себе. Коли йому не вдасться усипити мене, то, я певен, тобі вдасться. Прийму в крайньому разі для першого разу добру дозу вероналю й сеанс удасться. А потім усе піде краще. І не треба мені ніяких санаторій. Нудно, глупо, смішно й досадно здоровій, в суті, людині робити з себе хворого і витрачати на це гроші. Ну, та нічого: два тижні пробуду, бо це треба для Праги³ й для “прилику”, а більше – ні. Ну, покупаюсь, поваляю дурака, погуляю по горах і поїду собі додому. Може, й попрацюю трохи, якщо дураковалання лишить мені на це час.

Отже, ти не сумуй і не жалій ні мене, ні себе. (Мене, в кожному разі, можна більше пожаліти, ніж тебе. Я тобі заздрю: вільна, самотна, здорова і не півгоподна!)

Щодо хворих, то їхній вигляд не робить ніякої реклами санаторії, “цвітущих” облич немає, а вони вже довго тут сидять.

Крім того, Голубо, я зекономлю цілих два тижня перебування. Це буде марок 200-250. За ці гроші можна знайти справжнього гіпнотизера в Берліні. От коли б ти пошукала та навіть побувала в його до мого приїзду! А проте знаєш що: давай спочатку самі спробуємо. Як остаточно не вдасться, ну, тоді будемо шукати “справжнього”. Правда?

Що я через два тижні приїду, нікому не кажи, але можеш сказати, що годують погано і що мені нудно. Це підготовити.

Так, дитинко, я бачу: коли ти й я мені не поможемо, особливо я сам собі, то всі ці “штучки-мучки” тим паче не допоможуть. Але ми собі поможемо, в цьому я певен! Цілую твої рідні-рідні руки!

В.

[Лист адресований за попередньою адресою. На конверті вказана така зворотна адреса: D-r W. Wynytschenko Sanatorium Tannenhof Fridrichroda in Türingen].

№ 100

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

11–III–24

Кроха моя єдина, от я сижу на лаві в лісі під сонцем, навкруги сосни, тиша, сніг (сніг тут ще великий!) мені гарно, а як тільки мені гарно, так зараз же туга за тобою піднімає голову. Я її не жену, бо вона хороша туга, я люблю її.

Сьогодні я вже не голодний. Сьогодні я вже купався і мені зроблено було масаж. І от моя “непостійність”: я вже думаю: а чи не просидіти, справді, тут увесь місяць, як намірявся? Може, справді, наберу трохи фізичних сил для дальшої боротьби за відвоювання здоров'я. Та ще й Шопенгауер¹, якого захопив з собою, наче навмисно товче з кожної сторінки: без здоров'я не може бути щастя, насамперед фізичне здоров'я, дбайте про здоров'я! Навіть рецепти дає, немов директор санаторії. В тому, що я захопив Шопенгауера і що він якраз говорить про те, чим ми тепер з тобою заняті, Юл[ія] Вл[адимирівна] побачила б просто руку якоїсь провіденціальної астральної істоти. А я чую голос розумної людини й прислухаюсь.

Завтра має бути перший сеанс гіпнот[ичний] і електризації. Подивлюсь, як воно буде. На всякий випадок я все ж таки заявлю, що через два тижні мушу перервати лікування й виїхати до Берліну, хоча, мовляв, буду старатись, щоб не переривати й одсунути мою важну справу, що кличе мене в Берлін. Та ще побачу, які ціни будуть за електриз[ацію], вштрикнення і гіпноз. Все це по 3 рази на тиждень. 9 раз! Якщо по 5 кожна, то вже 45 марок у тиждень і 180-200 в місяць. Але я боюсь, що й по 10 поставить. Тоді саме лікування буде 400. А це вже страх. А відмовлятись не можна, пацієнт мусить виконувати все, що прописує лікар. Словом, буду бачити.

Твою картку одержав. Дякую, моя ясна!

[По боках і над текстом першої сторінки дописано:] У мене лишилось 100 мар[ок]. Коли можеш добути й прислати ще, прислай, бо боюсь, що не вистачить заплатити рахунок за лікування.

[Листівка].

№ 101

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

11–III–24

Дітонько, сьогодні одержала твою картку з Ляйпцігу. Буде так, як ти пишеш. Але ж ті віли в Zehl[endorf'i] не є мебльовані? Ти знаєш, чому так дешево продаються? У німців нема вільних грошей, тому й продають ті, що дуже потребують, за безцінок. Але й ми мусимо продати, нічого не зробиш. Завтра сподіваюсь від тебе листа про те, яке вражіння зробив санаторій і лікар. Коли б то добре!

Тепер пів на дев'яту. Кеті¹ лягла вже спати в fremdenzimmer² після того, як її примусила вимитись теплою водою з милом. Хай привчається до доброго. Дуже спокійно мені, це багато значить, що є істота людська в хаті.

По телефону переказали мені, що прийшла телеграма з Праги, гроши вислано. От молодець М[икита] Юх[имович]! Ти тепер спокійно можеш жити там і ні про що не турбуватись. Я Юл[ії] Вл[адимирівні] сказала, що у тебе була підвищена темпер[атура] перед від'їздом. Вона сказала, що помітила це.

Все думки мої женуться за тобою. Як добре, що я знаю те місце, де ти є. Мені легко бути з тобою. Не забудь написати, яка публіка, чи є хтось цікавий з обого полу?

Як почуваш себе, рідний мій? Ти таки не з справжнім потягом поїхав.

Яка погода? У нас сонечно, чудово. Милі звірята ходять за мною невідступно. (Звичайно, коли хотять їсти!)

Ще я не виробила собі порядку денного, але з завтр[ішнього] дня починаю все робити, що помагається.

Все повинно у нас бути добре. І коли сонечко світить, я відчуваю надзвичайно багато сил в собі, цікавості до всього й безпричинної радості. Хай тобі буде так само радісно та спокійно, ясний мій!

На добраніч.

Перший час мусиш написати мені про все з подробицями: який режим, що прописано, які ванни, лігікури³ й т. п.? А потім тільки картки.

Пригортаюсь до тебе, моя радість.

Твоя Р[оза].

[Лист адресований: Herrn D-r Wynnytschenko Friedrichroda in Tübing Woldsanatorium Tannerhof Herzogsweg 17].

№ 102

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

12–III–24

Мій єдиний! Отце нейдеться. Якраз у неділю потягі не ходять? Бідний мій. І ти так кротосно-філософськи прийняв це і не сердився? Коли читала твого листа – зробилось мені соромно. Я, дійсно, тепер забуваю часто наше рішення й вихожу з себе через дурниці, коли мені так легко цього не робити. Соромно мені! Взагалі страшенно не вдоволена собою. Головний дефект – це відсутність сили волі. Я майже нічого не можу примусити себе робити. Очевидно, є якісь засоби, методи виховування її, але які? Я б хотіла почитати щось по цьому питанню, та не знаю, як за це взятись. Як буду в Берл[іні] – пошукаю що-небудь. Поки що робитиму собі маленькі задачі на щодня. Це страшно: дожити до такого віку й тут почати виховувати себе.

Але що робити?

Як то тобі, моя радість, живеться? Вчора була певна, що дізнаюся щось про твоє нове життя, але одержала картки з Fröststätt'u. В якій же годині ти добраєся до санатор[ію]? Вже скоро 9 год. Шульця ще нема, поїхав, певно, на село, а мені так страшно треба мати твого листика. Радість моя ясна, коли б же ти спочинув добре-добре! Мені віряться, що це буде так. Обнімаю мою ніжну радість. Думки мої з тобою й все в тобі.

[Збоку дописано:] Телегр[ама] про гроши підписана Григорьєвим.

[Листівка адресована як попередній лист].

№ 103

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

13–III–24

Ну, був учора гіпн[отичний] сеанс. Не хочеться дуже критично писати про його, але мені здається, що доктор не зовсім сильний у цій справі. Метод його – без фіксації погляду на чомусь блискучому. Просто закриває очі пацієнтові й пропонує йому спати. Потім робить паси й говорить формули. Ти можеш уявити, що (з мою чулостю до найменших дрібниць) із цього могло вийти. Сну ніякого не було. Правда, він каже, що й не треба, але... я все ж таки хотів би, щоб був справжній сон. Навряд чи я цього тут доб'юсь. Мабуть, ми вже з тобою це зробимо. Правда? Коли ж я лишуся тут, то яюсь спробую відмовитись од сеансів.

Чи я ж лишуся? Не знаю. Ще не можу категорично сказати. В кожному разі вчора заявив, що мушу перервати через два тижні лікування. Отже, щілину собі лишив. Мабуть, певніше що-небудь можна сказати днів через 7-8. Бо це ж не було електризації. Всього один раз брав душ. Їжа, виясняється, не така погана, як мені здалося в понеділок. (Принаймні була два ці дні). Словом, щоб вирішити це питання розсудливо, на якихсь підставах, треба трохи зачекати й обдивитися. Шкода витраченого часу й грошей. Мушу вже яюсь проводити цю справу, принаймні подивитися, чи можу її провадити.

Боюсь я, що душі мене занадто підіймають (дві ночі вже погано сплю), але знов-таки треба це перевірити, треба точно установити, що саме піднімає, чого погано спав. Наприклад, якраз мінялась погода. Може, від цього не міг заснути? Я рішив: нехай роблять усе, що "полагається". Коли побачу, що, дійсно, шкодить, – припиню.

Щодо товариства і людей, то я тоді написав тобі під впливом поганого стану дурницю: нема нецікавих людей, хто ними цікавиться й хто сам цікавий. Можуть бути більше чи менше нам приємні, бажані, потрібні, але кожна людина є цікавою. І коли я в трошки кращому стані, я бачу, що й тут є й цікаві, й навіть приємні люди. Є, наприклад, одна американка: негарна, але, видно, людина з оригінальним характером, – жартівлива, з юмором, але й з суворим часом поглядом. Я потрохи звикаюся з ними й хожу навіть разом на прохід. Це мені, правда, перешкожає бути самому, думати, але зате вчуся на практиці мови.

День мій минає в різних маніпуляціях: то масаж, то душ, прогулка та ще щось, а потім їжа чотири рази. Та так і проходить час. Не продуктивно, але тут, видно, інакше й не можна. Час розбитий, оце головне. Нема вільного шматка часу в години три. Все маленькі клаптики в годину, півтори. За такий час хіба що листа можна написати та нотатку зробити.

Дуже змінилась погода: 5° морозу, хмарно, сіро. В їдальні холодно й пацієнти жахаються. А я собі посміхаюся: пожили б вони в Рауені.

А ти мені пишеш про себе все такі приємні річі, щоб мене не турбувати. Правда? Знаю я тебе, й ти мене не піддуриш. Ну, та все одно нічого поки що не можу зробити. А от продамо хутір і тоді будеш... – принцесою. Тоді, знаєш що? – махнемо ми з тобою тільки вдвох на місяць у Італію. Ти там лишишся, а я поїду в Прагу, якщо буде треба. Адже в мене... все ж таки температура. Сьогодні пишу картку Ю[лії] В[олодимирівні] і теж про це згадую. Думаю, що Прага відпустить мене на місяць до сонця.

Цікаво, скільки грошей вислав М[икита] Ю[химович]. В кожному разі – молодчина й спасибі пражанам.

Дітонько, коли маєш, вишли мені “Lüge”. Тут є один гамбуржськ[ий] актор і цікавиться п'єсою. Може, вподобається і візьметься провести її в своєму театрі. Ну, хай тобі буде тихо, ясно й бадьоро, моя єдина!

В.

№ 104

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

13–III–24

Мій єдиний! Сьогодні одержала твого докладного листа й картку. Мене не дивує те вражіння, що у тебе склалося. Кожна санаторія є крамничка, а лікаря не вистарчило б, якби він до кожного хворого ставився як до близької, цінної людини. Отже, треба й вимог не ставити завеликих. Головне, що мене непокоїть, – це харч. Коли б я була на твоєму місці, я б купила собі різних річей та підготовувалась ними. Там же все є в крамницях, чому б тобі не зробити цього. Це все дурниці коштують. Дитинонько, будь ласка, зроби! А то пришлю звідси й це може бути не зручно.

Тобі, звичайно, відніше, чи лишатись на довший час, чи ні. Треба з тим не поспішати, час маєш. Коли побачиш через тиждень, що тобі перебування там мало дає – вертайся. Але ж в Рауені нема ванн, яким я надаю багато значіння, нема того повітря і, може, не буде настрою санаторного. Дуже прошу тебе зважитись зараз і через тиждень. Запам'ятай все, що й як тобі робиться. Які вштрикнення? Страшенно мене цікавить гіпнот[ичний] сеанс! Пам'ятай, що це зовсім не зразу вдається і не нетерпелився. Розумію, як шкода тобі грошей, але коли всі ці маніпуляції допоможуть, то нічого не шкода. Те, що лікар призначив місцеве *Behandlung*¹, не дивно. Це повинен пробувати кожний лікар, тим більше той, у якого це вже давало добрі результати. Як і що саме тобі електризують? Скільки хвилин?

Шаповал прислав картку, в якій пише, що висилають 3000 цими днями, а 2000 1-го квітня. Ціх грошей, я гадаю, вистарчить тобі?

Занадто вже ми з тобою скептікі, це дуже заважає. Краще лікуватись тим людям, що до кожного руху лікаря ставляться, як дикуни до руху шамана... Але зайвий скептіцизм часто теж походить з подібних причин. “Все знаєм, розумієм”, – це теж забобон. І те, що нам нічого допомогти не може – чепуха.

Тяжко позбутись критицизму, весь час десь сидить чортик і нашіптує на вухо різні дурниці, але його треба гнати від себе. Отже, головна ціль твого перебування в санат[орії] – це гіпн[оз]. Коли це вдається – все вдалось; коли ні, треба зважити, чи останнє, що лишається, варто часу, грошей, сил. Мені все ж здається, що варто. А коли ти вернешся – ми з тобою будемо все це продовжувати, звичайно те, що в нашій силі.

Чи не почати тобі приймать “Санаторен”², Лев[ко]³ знову загадав про це чудове средство. На це дозволу лікаря не треба прохати. Я рада, що кімната у тебе ясна і затишна. І снігу багато. Чи ж тепло у вас? Центр[альне] опалення? А у нас знову холодно. Завтра треба замовляти вуґіль. Оповістка буде зроблена, не турбуйся. Tierarzt⁴ ще й досі нічого не купив і Mösch сподівається його умовити купити нашу. В понеділок-вівторок обіцяє приїхати вже разом з покупцем. Побачимо.

Леночка прислала картку з жалями. Я говорила з нею і після твого листа навіть не докорнула. Хай собі, хоче – любить, хоче – ні. Вона питала за твою адресу, але я ще не написала їй.

Живеться мені добре, тільки все холодно. Працюю потрошки. З жадністю накидаюся на Шульца⁵. Думаю про тебе ну – завжди. Весь час почуваю тебе, думаю, десь поза всім знаю й чую. Не можу висловити цього. Більше без порівняння ніж себе.

[Над текстом першої сторінки в перевернутому вигляді і збоку дописано:]
На добраніч, Щастя моє! Пригортаюся до тебе моєю любов’ю і ніжністю. Цілую очі. Повіки!

Твоя К[оха].

№ 105

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

14–III–24

Моя Крохонько золото-бронзова! Твоя картка мене зворушила: “дожити до такого віку й тут почати себе виховувати”. Зворушила тим, що я вбачаю в цих словах уже прокинену волю до самоопанування, уже перші ознаки тої самої Сили волі, якої ти ніби не маєш. Ти маєш волю, але ти не мала ще об’єкта сеї волі. Себто ти не ставила волю, як самоціль, як свідомий момент твого буття, як розумний і сильний регулятор. (Краще казатиму не “ти”, а “ми”, бо все, що казатиму про тебе, торкається й мене). Ми мали різні об’єкти. Коли вони викликали в нас бажання, увагу, стремління до них, коли ці бажання й стремління не зустрічалися з инчими бажаннями, що часто гальмували й паралізували їх, ми вміли досягати свого, ми мали сильну волю. Але ми це робили хаотично й спорадично. Ми не вміли (не мали уваги до того) вибрати об’єкти нашої волі. Через те ми дозволяли стрічним бажанням міняти й гальмувати попередні. Ти зверни увагу: наша так звана “воля” залежить од: 1) уваги, 2) аналізу, 3) вибору цілі, від ясної уваги про неї, 4) бажаности для нас об’єкта. Приклад: тепер ми поставили собі метою власну силу волі. Себто: метод нашого життя. Ми хочемо опанувати цим методом. Він нам бажаний, бо організує наші сили, зберігає від дурного витрачання, відновлює занехаяні спосібності, дає великі фізичні й духовні цінності. Об’єктом нашої сили волі є сама сила волі! Досі ми не мали до цього відповідної 1) уваги. Часом з’являлась, зникала, забувалась. Але тепер вона визріла, вона вже входить у наше життя як необхідний момент, як насущність. І наш сором за своєї слабості, і каяття, і жаль, і жагуче, сердите, гнівне бажання позбавитись попередніх станів, це все ознака пробудженої, викристалізованої уваги. І ми вступаємо в другу фазу процесу: 2) аналіз. Ми розглядаємо, зрівнюємо, вибіраємо. На поміч нашої волі іде організований розум. Твоя постанова завдавати собі маленькі щоденні завдання є знов-таки ознакою цієї фази. Ти вже реалізуєш свій аналіз. Коли він у тебе пророблений до кінця, коли ти ясно побачила вже всі перешкоди, то ти вже проробила роботу, за якою виконання “маленьких завдань” буде відбуватися легко. Ти в кращому стані, ніж я, бо тобі не треба переборювати тих гальмуючих уяв і автосугестій, що є й були в мене, як наслідок моєї уваги до хвороб. Перед тобою чисте поле боротьби з неухабною, з незвичкою до дисципліни думання й хотіння. Тобі не перешкоджають такі думки, як у мене: “Ні, що ж я можу зробити, коли в мене було те й те, коли це все знищило моє фізичне здоров’я, мої нерви, мій сон, мою силу”. Мені з цим треба боротися насамперед з усіх сил, мені треба вичистити своє поле, а тоді сіяти на йому. Треба ж тільки гарненько зорати його й працювати. Але я не маю ні найменшого сумніву, що ми свого доб’ємося. Ми добивалися всіх тих меньчих цілів, які ставили собі, коли ясно бачили їхню привабливість. Хоч би взяти купівлю

хутора. Ми знали, бачили, вірили, що це бажано, потрібно – і вся наша воля була на це направлена. Ми відкинули всі гальмуючі, рівнобіжні хотіння, ми так хотіли, що не вірили, не хотіли вірити в перешкоди, в неможливість здійснення. І через це ми досягли й здійснили. Кольми ж паче бажаніше для [нас] теперешня наша мета: бути сильними й здоровими, позбавитись од усіх своїх “авто впливів”, своїх і чужих сугестій, виробити в собі свій закон, вернути свіжість, ясність світовідчужання, вернути молодість духовну, а з нею й фізичну?

[Наступна сторінка нумерована II].

Ти не думай, що я пишу через те, що я в кращому стані. Навпаки, мій стан сьогодні не кращий, бо я дуже мало спав і вночі мав багато сумнівів. Я вже тепер не зможу інакше думати. Я знаю, що будуть моменти слабости, упадку, зневір'я, але в основі, в головному й переважно в мені вже пануватиме іменно цей світогляд. Він мусить панувати, поскільки в мене є воля до здорового буття, поскільки елементи сили, радості переважають елементи знесилля й страждання.

Ще в більшій мірі все це повинно бути в тебе. Дійсно шкода, що “в такому віці” ми приходимо до сих висновків, але, очевидно, це необхідно треба було, щоб іменно тепер у результаті перейденого досвіду виникли ці моменти. Коли ж узяти на увагу, що ми з тобою житимемо ще не менше 30 років, ми починаємо зовсім не пізно.

А хіба не приваблива ця мета навіть з естетичного погляду? Взагалі всяка боротьба цікава, а з собою, з своїми внутрішніми ворогами, демонами тим паче. Мене принаймні вже починає розбирати завзяття. Я вже лютий на своїх підлих демонів, що такі слухняні на все мені шкодливе, що так підступно вмовляють на все зле, так добре переконують і тримають своїм рабом. Я вже зарані навіть передбачаю маленькі й великі тріумфи перемоги над ними, їхньої поразки, пониження й вигнання з себе.

Я вітаю, дитинко, твої “маленькі завдання”, бо вони дадуть нам великі радощі.

І ніхто, Кохонько, не знає того, що тепер ми проробляємо! І смішно повинно бути від тих маленьких непорозумінь та ріжних “агітацій”, що вчинятимуть наші милі приятелі.

Згадуючи часом про Є[лену] Д[авидівну] та її останній вчинок¹, я все ж таки не можу позбавитись непорозуміння: як вона, така чула до ріжних зверхніх і формальних боків життя, як вона не відчуває, що вона дуже... брутально повелася супроти цих формальностей? І як вона, що стільки запевняла у своїй “чисто-человеческой” любові, могла так не відповідно, не-ніжно повестися супроти людини, яку вона немов ніжно любить, яка хвора, яка їде в санаторію й яка хоче її бачити перед від'їздом? Не тільки не прибути на зарані призначене побачення, не тільки не виявити такої натуральної уваги, а ще ніби демонстративно виявити таку зневагу до свого слова і до тої людини? Ти нічого не пишеш про неї, значить, вона навіть не вважала за потрібне пояснити свій вчинок.

Я ні трішки не сержусь і не ображаюсь, пишучи це й згадуючи, я тільки холодно й спокійно стараюсь зрозуміти. В чому тут річ? Невже це її справжня натура? Я все ж таки таких рис не припускав у її характері. Як ні ставитись суб'єктивно-філософично до цього вчинку, без гніву й образи, але самий факт мусить одбитися на розумінні людини.

Я сподіваюсь, що ти все ж таки не пробувала їй телефонувати чи писати, чи заходити до неї? Ні сердитись, ні ображатись не треба, але й нав'язуватись людині, чи жертвувати своєю гідністю теж не слід. Але я певен, що ти цього не зробила, бо пам'ятаю, як ти сказала, що не хотіла б навіть як-небудь балакати з нею з цього приводу.

Голубонько, чи ти написала й подякувала М[икиті] Юхим[овичу] за його хорошого листа? Коли ні, то все ж таки ще зроби це неодмінно.

Ну, от бачиш, як наш хворий розписався! Як Резі? Не шукає вже більше мене? Спокійно тобі спати з Кеті? А як відносини з Отто? Що новенького у В[іленськ]их? А які саме “маленькі завдання”? Мені це дуже цікаво. Обнімаю мою.

B.

[Над текстом останньої сторінки в перевернутому вигляді дописано:] Чи ти робиш гімнастику? А LigeKur?? Ти ж обіцяла!

Коментарі

№ 97

¹ *З дороги* – 9 березня 1924 р. В. Винниченко виїхав до санаторію у Фрідріхрода з пересадкою у Фрьотштедті, де йому довелося чекати потяга 5 годин. Там він написав Розалії Яківні 2 листи.

² *“Lok[ale] Anz[eigen]”* (нім.) – “Місцеві повідомлення”.

³ *spotteilig* (нім.) – дуже дешево.

№ 98

¹ *з кухеном* – кухен – німецький пиріг.

² *“Гріх” перечитав у вагоні* – Ідеться про драму В. Винниченка на 3 дії, яка була вперше опублікована в 1920 р. у Празі видавництвом “Нова Україна”. По дорозі В. Винниченко читав цей твір у перекладі німецькою мовою. У грудні 1924 р. “Гріх” було прийнято до постановки в театрі Мюнхена (див.: *Винниченко В. Щоденник.* – Т. 2. 1921–1925. – С. 303, 452).

№ 99

¹ *зіпн[отичне] Sitzung* – Sitzung (нім.) – сеанс.

² *маніпуляції з малюною* – малюна – умовна назва чоловічого статевого органу.

³ *треба для Праги* – В. Винниченко вважав, що на випадок його переїзду до Праги для активізації процесу створення Єдиного фронту трудової демократії, йому треба поправити своє здоров'я, погіршення якого він відчув під кінець останнього перебування у Празі. Своє самопочуття він так описав у щоденнику 12 лютого 1924 р., у день від'їзду із Праги до Берліна: “Щемління в ногах, гублення пам'яті, поганий сон, відчуження серця, швидка втома, слаба чи (тобто потенція. – *Н. М.*) – все це загрозливі, серйозні ознаки, з якими треба поважно рахуватись. В такому стані *я не смію* братися за політичну роботу, *я не зможу* провадити її як слід, *я витрачати*му на неї колосальну кількість сил і губитиму себе. *Я мушу радикально й рішуче* взятися за відновлення, оздоровлення сну, нервів, пам'яті і взагалі сил. Поки цього не досягну, *займатись* політичною роботою *я не можу”* (*Винниченко В. Щоденник.* – Т. 2. 1921–1925. – С. 296).

№ 100

¹ *Шопенгауер* – Артур Шопенгауер (нім. Arthur Schopenhauer, 1788–1860) – німецький філософ, один з найяскравіших представників ірраціоналізму.

№ 101

¹ *Kemi* – очевидно, дівчина, яка допомагала Розалії Яківні по господарству.

² *fremdenzimmer* (нім.) – кімната для гостей.

³ *лігікури* – Liegekur (нім.) – лікувальне лежання.

№ 103

¹ *вишли мені “Lüge”* – Ідеться про п'єсу В. Винниченка “Брехня”, яка в перекладі німецькою мовою йшла в театрах Берліна та Лейпціга.

№ 104

¹ *Behandlung* (нім.) – сеанс, процедура

² *Sanatoren* – якийсь медичний препарат данського походження.

³ *Лев[ко]* – очевидно, Левко Юркевич.

⁴ *Tierarzt* – особа не встановлена.

⁵ *накидаюсь на Шульца* – Бруно Шульц (польск. Bruno Schulz, 1892–1942) – польський письменник та художник єврейського походження родом із Дрогобича, писав польською та німецькою мовами. Літературознавці ставлять твори Бруно Шульца на один рівень із творами Марселя Пруста та Франца Кафки. Найвідоміші його літературні твори “Цинамонові крамниці”, “Санаторій під клеписдрою”

№ 105

¹ *Згадуючи часом про Є[лену] Д[авидівну] та її останній вчинок* – Після обміну листами з Єленою Давидівною у січні 1924 р. Володимир Кирилович дійшов висновку про остаточний кінець стосунків із нею, про що записав у щоденнику 26 січня, прокоментувавши: “Словом, тепер мені виразно ясно, що з мого боку весь час була величезна помилка, що я уявляв собі зовсім іншу людину, навіть інші відносини, ніж вони в дійсності були. Це зі мною таке вперше” (*Винниченко В. Щоденник.* – Т. 2. 1921–1925. – С. 285). Але перед від'їздом В. Винниченка до санаторію Єлена Давидівна побувала з візитом у Рауені, і він так зафіксував у щоденнику свої відчуття: “У мене – дивний біль, туга і потяг. Відчування гострої, кричущої ніжності” (1.III), а 2.III записав: “Знов ніби колишні відносини з Єленою Давидівною: жартівливі, сварливі, – навіть тут ми немов боремось і щось перемагаємо” (*Там само.* – С. 301). У день від'їзду до Фрідріхрода він призначив їй побачення в кафе перед вокзалом, але вона не прийшла. В “Щоденнику” за 8.III читаємо: “Турбота, чи не вийшло якоїсь помилки з призначенням. Ні, помилки ніякої, вона просто поїхала в Целендорф до когось у гості”. І далі: “Прикре відчуття від цього і постановою покінчити з цими дивними й неприємними відносинами. Зовсім спорожніло до неї відношення” (*Там само.* – С. 303).

Далі буде.

Упорядкування, примітки та коментарі

Надії Миронець

м. Київ

Отримано 16 червня 2015 р.